

JÖNKÖPING UNIVERSITY

*School of Education and
Communication*

Barns delaktighet och inflytande vid förskolans måltider

En kvalitativ studie kring förskollärarens uppfattningar om
barns delaktighet och inflytande vid måltider

KURS: Examensarbete för förskollärare, UEFP18 - 15 hp
PROGRAM: Förskolläraryrket
FÖRFATTARE: Maria Aledal, Sadjad Azari
HANDLEDARE: Ingrid Granbom
EXAMINATOR: Carin Falkner
TERMIN: HT18

SAMMANFATTNING

Maria Aledal, Sadjad Azari

Barns delaktighet och inflytande vid förskolans måltider

- En kvalitativ studie kring förskollärares uppfattningar om barns delaktighet och inflytande vid måltider.

Children's participation and influence at the preschool's meals

- A qualitative study of the preschooler's perceptions of children's participation and influence at meals.

Antal sidor: 36

Studien är en kvalitativ intervjustudie med förskollärare. Syftet med studien var att studera förskollärares uppfattningar kring barns delaktighet och inflytande i samband med förskolans måltidssituationer. De forskningsfrågor studien utgått ifrån är: Hur beskriver förskollärarna barns delaktighet och inflytande i samband med måltider? Vilka faktorer påverkar barns delaktighet och inflytande i samband med måltider? Genom intervjuer med sex förskollärare har vi fått fram vårt datamaterial. De begrepp som användes i analysarbetet var samspelande atmosfär, instabil atmosfär och kontrollerande atmosfär. För att få fram olika teman gjordes en tematisk analys som sedan blev rubriker som presenteras i resultatdelen. Rubrikerna är "Delaktighet och inflytande kring måltidssituationen", "Miljö och organisation kring måltider" och "Samtal och förhållningssätt vid matbordet". Resultatet i studien visar att barns delaktighet och inflytande anses vara en viktig del i förskolans verksamhet och vid måltider. Det framgår dock att rutiner, organisation och pedagogens förhållningssätt är faktorer som kan påverka.

Sökord: Förskola, barn, måltider, delaktighet, inflytande

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
2. Bakgrund	2
2.1 Måltiden i förskolan	3
2.2 Demokrati vid matbordet	4
2.3 Omsorg i förskolan.....	7
2.4 Miljön vid förskolans måltider.....	7
2.5 Pedagogens förhållningssätt vid förskolans måltider.....	9
2.6 Atmosfärer	10
2.6.1 Samspelande atmosfär.....	10
2.6.2 Instabil atmosfär.....	11
2.6.3 Kontrollerande atmosfär.....	11
3. Syfte och frågeställningar	12
4. Metod	13
4.1 Urval.....	14
4.1.1 Beskrivning av informanterna	14
4.2 Etik	15
4.3 Genomförande.....	15
4.4 Analys	16
5. Resultat.....	16
5.1 Delaktighet och inflytande kring måltidssituationen	17
5.2 Miljö och organisation kring måltider.....	18
5.3 Samtal och förhållningssätt vid matbordet.....	21
5.4 Sammanfattning av resultatet.....	23
6. Diskussion.....	24
6.1 Delaktighet och förhållningssätt vid måltider	25
6.2 Rutiner och organisation kring måltiden.....	27
6.3 Samtalet runt matbordet	28
6.4 Metoddiskussion	29
6.5 Förslag till vidare forskning	31
7. Referenser	32
Bilaga 1	36
Bilaga 2	37

1. Inledning

”Hur många köttbullar får jag ta?” ”Finns det ingen annan mat?” ”Jag vill inte sitta här, jag vill byta plats”. Detta är frågor som ofta ställs av barn i samband med förskolans måltider. Vad och hur en pedagog svarar barn kan variera. Variationen på svar kan bero på olika faktorer som exempelvis hur en pedagog organiserar en måltid, en pedagogs förhållningssätt i mötet med barn i samband med måltider eller hur förskolans rutiner påverkar barn och pedagoger vid måltidssituationen. Måltiden är ett tillfälle som öppnar för dialoger mellan pedagog och barns vårdnadshavare. Dialoger som har sin grund i att vårdnadshavare är nyfikna på deras barns vardag på förskolan samt barnets välmående.

Johannesen och Sandvik (2009) menar dock att det förekommer att pedagoger utövar sin makt och inte ser barns åsikter som relevanta i samband med måltiderna, vilket leder till att barns delaktighet och inflytande inte främjas. I förskolans uppdrag framskrivet av Skolverket (2016) står det att förskolan ska sträva efter ett demokratiskt samhälle. Förskolan ska även sträva efter att varje barn utvecklar sin förmåga att uttrycka tankar och åsikter och att varje barn ges möjligheten att påverka sin egen situation. Förskolan ska fungera som barnens arena, en arena utan stress, påtryckningar och maktutövande från vuxna.

Hur pedagogen organiserar verksamheten för att möjliggöra barns delaktighet och inflytande under förskolans måltider är något som vi, efter flera års yrkeserfarenhet i förskolan funderat mycket kring. I den här studien har vi för avsikt att fördjupa kunskapen om barns delaktighet och inflytande i samband med förskolans måltider, med hjälp av interjuver med sex olika förskollärare som alla har längre erfarenhet än fem års arbete inom förskolan.

2. Bakgrund

I FN:s Barnkonvention beskrivs barns rättigheter. I avsnitt 12 lyfts barns rätt till att uttrycka sig och bli lyssnade på: ”Konventionsstaterna ska tillförsäkra det barn som är i stånd att bilda egna åsikter rätten att fritt uttrycka dessa i alla frågor som rör barnet, varvid barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad.” I förskolan ska verksamheten främja alla barns utveckling och lärande. Barnen ska ha möjlighet att påverka verksamhetens innehåll och sin tid på förskolan. Skolverket (2016) belyser att förskolan ska främja barns delaktighet och inflytande i verksamheten och att den bedrivs i demokratiska former. Vuxnas förhållningssätt har en betydande roll för barns respekt och förståelse för vilka rättigheter och skyldigheter som råder i ett demokratiskt samhälle. Arbetet med barns delaktighet och inflytande ligger till grund för alla förskolor och barnet är delaktigt i många avseenden. I förskolans läroplan har barns inflytande ett eget kapitel. Det står beskrivet så här:

I förskolan läggs grunden för att barnen ska förstå vad demokrati är. Barnens sociala utveckling förutsätter att de alltefter förmåga får ta ansvar för sina egna handlingar och för miljön i förskolan. De behov och intressen som barnen själva på olika sätt ger uttryck för bör ligga till grund för utformningen av miljön och planeringen av verksamheten. (Skolverket, 2016 s. 12).

Delaktighet och inflytande är svåra begrepp. Johannesen och Sandvik (2009) beskriver att det inte handlar om att barnet ska ta lika stort ansvar som vuxna i förskolan. Det handlar om att lyssna, samspela och respektera varandra i en gemenskap. I förskolan ska barn ha delaktighet och inflytande, dock förekommer det skilda traditioner och strukturer i arbetssättet som kan medföra att graden av delaktighet och inflytande varierar mellan olika förskolor. Delaktighet och inflytande är begrepp som kan tolkas och förstås olika. I en artikel från 2006 på NRK:s hemsida (Norges motsvarighet till SVT) (Norsk riskringkasting, 2006)) finns det citat som synliggör hur begreppen kan tolkas och hur begreppen kan förknippas med att bestämma.

Barn ska inte bestämma över sin vardag. Det gör dem otrygga. Den norska läroplanen speglar en trend i tiden att det är coolt att vara kompis med barn. Problemet är att barn inte vet sitt eget bästa, och då behöver de vägledning från en vuxen. Och om vi börjar urvattna detta, och anser att barn och vuxna är likvärdiga när det gäller beslut, har vi ett problem. (Stein Erik Ulvund, professor i pedagogik)

I ovanstående citat beskrivs delaktighet och inflytande ur ett perspektiv där barn mår bra av att inte bestämma. I nedanstående citat beskrivs det ur ett annat perspektiv:

Barn vill vara med och bestämma. Barnets eget lärande påverkas positivt när de får delta i valen. (Robert Ullman)

En fråga som kan ställas är om barn har möjlighet att påverka och ha inflytande i alla förskolans moment? Måltiden är en central del i förskolans verksamhet och ett forum som har stor potential att skapa olika situationer för lärande. Trots det får inte dagens pedagoger någon teoretisk utbildning på hur en måltid kan förvaltas ur ett lärande och pedagogiskt perspektiv. Bristen på utbildning inom området kan bidra till att måltiden blir en rutin där pedagog bestämmer och barn genomför. Måltiden är ofta en aktivitet som utelämnas till slumpen och utgår inte från noggrann pedagogisk planering som många andra aktiviteter på förskolan. I en noggrann pedagogisk planerad aktivitet utgör ett genomtänkt och målinriktat förhållningssätt aktiviteten, där barns delaktighet och inflytande utgör en viktig del i aktiviteten. Pedagogens inställning och förhållningssätt i samband med måltider diskuteras sällan, istället diskuteras barn och hur de agerar i samband med måltider. I många andra aktiviteter som genomförs inom förskolan reflekterar pedagoger kollegialt gällande vilket förhållningssätt de som pedagog uppvisat i samband med aktiviteten. (Brunosson 2012)

2.1 Måltiden i förskolan

Måltiden i förskolan har studerats utifrån olika perspektiv och frågeställningar. I en studie av Johansson och Pramling Samuelsson (2001) framkommer det att ett ömsesidigt samspel mellan barn och pedagog under måltiden bidrar till att de kan ta del av varandras livsvärldar. Med ett ömsesidigt samspel menar författarna att barn och pedagog samtalar och lär av varandra. Det råder alltså inte en atmosfär där pedagogen är centrum för samtalet utan alla aktörer är jämställda. Det ömsesidiga förhållningssättet som Johansson och Pramling Samuelsson (2001) lyfter fram kan likställas med delar av det resultat som Johanssons studie från (2005) lyfter fram. Delar av resultatet i hennes studie utgår från olika atmosfärer som kan förekomma inom förskolan. I studien lyfts bland annat begreppet en samspelande atmosfär. Det är en atmosfär som bidrar till att skapa en tillvaro där en pedagog aktivt arbetar med att förstå och lära känna de barn de möter på djupet. I Hallman, Fodus, Bargren och Perkins (2014) studie som är genomförd i USA, framkommer det att pedagogen sällan interagerar med barnet vid måltider. Den interaktion som uppmärksammats i studien är uppmaningar om att barn ska äta sin mat. Det framkommer även att pedagogens svarsfrekvens på barns initiativ till samtal är låg. I en annan studie från USA påvisar Dotson och Vaquera (2014) att pedagogens

förhållningssätt i samband med måltider utgår från att uppmana barn att äta, i vissa fall har det framkommit att något tråkigt kan hända barnet om de exempelvis inte äter upp sina grönsaker. Det som kan hända är att barn inte får leka med en viss leksak eller delta i den gemensamma aktiviteten efter maten. Det finns också en studie där olika roller en pedagog kan inta i samband med måltider undersökts. De rollerna beskrivs av Persson, Osowski, Göransson och Fjellström (2013) som social, pedagogisk och undvikande. En social pedagog i samband med måltider är en pedagog som främjar dialoger, samtal och samspel mellan barn. En pedagogisk pedagog beskrivs som instruktionsinriktad och har en strävan att undervisa barn om mat och hur de ska agera under måltider. Den undvikande pedagogen beskrivs som passiv och samspel med eller emellan barn undviks. Måltiden har även studerats utifrån ett demokratiskt perspektiv. Resultat i Baes studie från (2009) kring förskolans måltider i Norge, visar att måltidssituationen är ett bra tillfälle där barn kan göra sin röst hörd och har en möjlighet att påverka. Barn får känslan av att bli lyssnade på genom att be om olika saker runt matbordet. Hon menar att en enkel sak som att be om mer mjölk stärker barnets självkänsla.

Karrebaek (2014) har studerat måltidssituationen ur en hälsoaspekt. Trots att studiens huvudfokus ligger på att studera måltiden ur en hälsoaspekt, uppvisar studiens resultat att samtal mellan aktörer får stort utrymme i samband med måltiden. I studien inleds ett samtal där både barn och pedagog är delaktiga, ganska snart leds samtalet in på skillnader mellan juice och mjölk ur en hälsoaspekt. Efter en del funderingar och samtal framställs mjölken som den hälsosammare drycken för att juicen innehåller mer socker. Karrebaeck (2014) menar att samtal i samband med måltider kan användas ur många olika aspekter samtidigt med hjälp av en uppmärksam pedagog. Författaren till studien tar detta fall som exempel där aspekter som hälsa, samtal, dialoger och uppmärksamhet kunde främjas under en och samma aktivitet. Det finns även studier kring måltiden som lyfter genusperspektivet. Hellman (2010) beskriver hur pedagoger kopplar måltidssituationen och maten till vilka förväntningar som förekommer på till exempel pojkar. Att barnet blir som Karl Alfred av maten och att muskler är viktigt. I nedanstående avsnitt kommer vi att lyfta fram olika begrepp som är betydelsefulla i vår studie.

2.2 Demokrati vid matbordet

Demokrati innefattar termer som människans egenvärde, mänskliga rättigheter, människolivets okränkbarhet, integritet, individens frihet och alla människors lika värde. Demokrati är ett grundläggande värde i förskolan (Colnerud, 2014). En demokratisk rättighet och en pedagogisk utgångspunkt är att alla barn ska ha förutsättningar för delaktighet och inflytande i förskolan. Barn har rätt att förhandla med vuxna och barn, delta i beslutsprocesser och ha inflytande kring sitt lärande (Rubinstein Reich, 2015). Johannesen och Sandvik (2009) belyser dock att delaktighet och inflytande inte handlar om att ha rätt att bestämma. Det handlar om att barn är med i en gemenskap där de respekterar och inkluderar varandra oavsett olika uppfattningar och åsikter. Demokrati är ett viktigt begrepp i förskolan, men finns det en medvetenhet kring barns delaktighet och inflytande i alla moment i förskolans verksamhet?

Måltiden är ett inslag i verksamheten som behöver diskuteras mer på förskolorna. Pedagoger tycks ha olika syn och förhållningssätt kring måltiden. I en studie av Johansson och Pramling Samuelsson (2001) var avsikten att finna kritiska drag i barnets och den vuxnas agerande under måltiden. De har försökt att förstå vilket fokus barn och vuxna har, vilka samtal som sker, samt på vilka villkor. Resultatet visar att vuxnas fokus varierar i hög grad mellan de olika förskolorna. På ena förskolan lämnas barn att samspela mycket själva och när de vuxna riktar sig mot barn är det ofta för att återföra barns fokus till måltiden. Här blir barns lekfullhet ett hinder för måltiden, vilket leder till att barn och vuxna inte möts i ett ömsesidigt samspel. På den andra förskolan samspekar pedagogen mer med barn och tycks sträva efter att göra det på deras villkor. Pedagogen bekräftar barns kompetens och deras förmåga att ha uppfattningar, känna efter och klara av färdigheter. Ordning vid måltiden tycks inte vara det viktigaste. Det är få begränsningar och barn ges en möjlighet till kontroll. I denna situation beskriver Johansson och Pramling Samuelsson (2001) att det finns förutsättningar för ett möte mellan vuxnas och barns livsvärldar.

Enligt Dolk (2013) innebär delaktighet i förskolan att barn får möjligheten att aktivt vara med och skapa normer, relationer, samt att de får en möjlighet att påverka ramarna kring förskolans pedagogiska verksamhet. Måltiden beskrivs som en situation som präglas av normer, men den tycks ändå vara ett inslag i verksamheten som barn har en viss rätt att påverka. I studien beskriver en pedagog att inflytande och delaktighet för yngre barn kan innebära att de får välja mellan knäckebröd eller mjukt bröd. Barn får även möjligheter att

påverka måltiderna i ett barnråd, där maten är en central del. Maten har stor betydelse för barn, inte bara för att de ska äta den, utan även för att det blir en symbol för hur stort inflytande de har. Dolk beskriver att det kan tyckas vara en liten del i arbetet med inflytande, men att det blir en symbolisk demokratifråga att barn tillåts påverka vad de äter. Måltiden ses dock inte alltid som en demokratisk arena. I en studie av Hellman (2010) belyses måltiden som ett inslag i verksamheten som ofta präglas av maktkamper mellan barn och pedagog. Måltiden formas av normer, traditioner och regler, vilket gör att det uppstår konflikter mellan barn och pedagog. I studiens resultat visade det sig att det skilde sig i pedagogens förhållningssätt kring måltiden. Vissa pedagoger menar att barn ska äta enligt de regler som är på förskolan, till exempel att de ska smaka på all mat och att de inte får en frukt efter maten om de inte har ätit upp. Olika regler och förhållningssätt tycks påverka hur delaktiga och vilket inflytande barn kan ha vid måltider. Det beskrivs även en osäkerhet som kan uppstå i arbetslaget kring om pedagogen bryter mot förutbestämda regler. Arnér (2006) beskriver i sin studie hur en pedagog väljer att ge filmjolk till ett barn som inte tycker om ugnspannkaka. Pedagogen berättar hur tankarna gick kring vilka konsekvenser det kan bli. Vill alla barn ha annan mat nu? Bryter pedagogen mot gemensamma regler? Pedagogen beskriver även att barn och vuxnas matsituation skiljer sig åt. Tycker inte den vuxna om maten kan personen välja att äta på sin rast. Ur barns perspektiv ställs det snarare ett ultimatum. Barn blir visserligen inte tvingad att äta upp, men får gå hungrig om hen inte vill äta maten. Här har pedagoger en maktposition. Hellman (2010) påvisar i sin studie att pedagoger använder sig av olika maktutövande vid måltiden. Det ställs vissa ultimatum och pedagoger använder andra barn och föräldrar som påtryckning när de vill att barn ska göra något. Hellman belyser även detta i ett genusperspektiv i analysen, där en pedagog försöker locka en pojke att äta spenatsoppa, genom att säga att Karl Alfred blir stor och stark och får stora muskler av spenat. Här menar Hellman att det redan i förskolan läggs normer för vilken kroppsbyggnad pojkar ska ha och att fokus är att prestera.

I en annan studie undersöks hur måltidssituationen som rutinaktivitet, kan ses som en arena för flerspråkiga barn och hur den främjar barns deltagande, språklärande och kommunikation. Utifrån videoinspelningar studerades vilken sorts kommunikation som sker och vilka ämnen som berörs. Analysen visar att måltiden präglas av repetition, både verbala och ickeverbala handlingar. I språklärandet används och kombineras olika

kommunikativa resurser: tal, kropp och materialitet. De barn som inte utvecklat det svenska språket kan förstärka kommunikationen genom gester och artefakter. Resultatet visar också att pedagog, med hjälp av tal och förkroppsligad handling, kan guida barns deltagande genom att till exempel peka på tallriken och säga ”häll i här”. Pedagogens guidning beskrivs som viktig för alla barns deltagande (Kultti, 2014).

2.3 Omsorg i förskolan

Colnerud (2014) beskriver att omsorgsetiken bygger på antagandet att barn tillägnar sig normer burna av individer som visar omsorg om dem och tillgodoser deras grundläggande psykologiska behov. En pedagogisk konsekvens av detta blir att barn antas införliva normer som uppvisas av den pedagog som ger uppskattning och bekräftelse, stöd, samt utmaningar och respekt. Det krävs dock en ömsesidighet i relationen för att omsorgen ska bidra till barns utveckling och lärande. Även Halldén (2015) betonar att omsorg och lärande ska ses som en helhet i verksamheten, men att det finns en risk att omsorgen osynliggörs på grund av styrdokumentens starka betoning av lärande och det kompetenta barnet. Det förekommer oklarheter kring omsorgsbegreppet i förskolan. I Löfdahl och Folke-Fichtelius (2014) studie framkommer det att omsorg är ett otydligt begrepp i förskolans verksamhet och i de dokument som finns. Informanterna i studien, som utgjordes av förskollärare och förskolechefen, menar att begreppet omsorg inte diskuteras i särskilt stor utsträckning och att det finns en svårighet att beskriva innebörden av omsorgsbegreppet.

Johansson och Pramling Samuelsson (2001) anser att måltiden kan genomföras omsorgsfullt och att den är kopplad till närhet och känslor. Måltiden är även en situation där dimensioner av lärande utmanas och gestaltas, vilket gör att denna aktivitet innehåller moment som kan ge möjligheter till lärande och omsorg. I studiens resultat framkommer det att kommunikation och samspel blir möjliga då barngruppen delas in i mindre grupper under måltiderna.

2.4 Miljön vid förskolans måltider

Det är vanligt att pedagogen som arbetar inom förskolan tänker, samtalar och förändrar i förskolans pedagogiska miljö, men att dessa förändringar inte alltid sätts i samband med

barns lärande. Barn som vistas i tillrättalagda och förutbestämda miljöer handlar ofta utifrån de förutsättningarna. Om barn istället ges handlingsutrymme samt möjlighet att sätta sin personliga prägel på förskolans miljö främjas deras förmåga till samspel, samarbete och förmågan att sätta sig in andra människors tankar (Lundström 2016). Dolk (2013) menar att det är av vikt att uppmärksamma hur pedagogen i förskolan främjar barns handlingsutrymme, exempelvis vid förändringar i den pedagogiska miljön. Hon lyfter förskolans valstunder som exempel. Det är ett forum där barn kan vara med och påverka förskolans miljö. Hon menar att valstunder kan bli långdragna för en del barn. Valstunder präglas ofta av att barn ska sitta still och lyssna på andra under en längre tid. Det kan bidra till att barn som har svårt att sitta still och svårt att lyssna på andra kan avvika från valstunden, På så sätt blir deras rätt till att vara delaktiga begränsad och valstunden förlorar sitt syfte som en aktivitet där alla barns delaktighet och inflytande ska främjas. Istället blir valstunden en aktivitet där endast de barn som deltar får möjlighet att sätta sin prägel på förskolans miljö.

Resultatet i Johansson och Pramling Samuelssons (2001) studie visar att miljön barn får möta i samband förskolans måltider i hög grad utgår från hur pedagogen agerar. Det framkommer att en pedagog kan använda måltiden som ett tillfälle där vuxna ska samtala. Det kan vara samtal som berör verksamheten, men också samtal som inte berör förskolans verksamhet. I studien påvisar författarna att pedagogen skapar en miljö kring måltiderna som innebär att vuxna samtalar och barn ska vara tysta och äta sin måltid. En tyst miljö vid måltider kan till viss del härleda till vad Balldin och Ljungberg (2016) menar att vårdnadshavare och pedagog samtalar om vid hämtning och lämning av barn. Samtalen handlar ofta om hur mycket barnet ätit vid varje måltid. Det är sällan samtalen handlar om vilka dialoger som förekommer vid måltiden. Vårdnadshavares fokus på hur mycket barnet äter har bidragit till att måltidens främsta syfte har varit att barn ska äta, inte på att samtal ska förekomma. Moment som att dela maten och att barnen får hjälp att matas upplever många vårdnadshavare främjas när det sitter fler än en pedagog vid matbordet. När det sitter fler än en pedagog vid bordet finns det dock enligt Johanssons och Pramling Samuelssons (2001) studie en förhöjd risk att pedagogerna samtalar med varandra istället för med barn. Studiens resultat visar att fler än en pedagog vid bordet skapar en miljö där barns tankar och funderingar kan falla i glömska.

2.5 Pedagogens förhållningssätt vid förskolans måltider

Begreppet förhållningssätt innebär enligt Pramling Samuelsson och Sheridan (1999) hur pedagoger inom förskolan väljer att bemöta sina medmänniskor. De menar att pedagogen ska förhålla sig till den uppkomna situationen, samt vilken individ pedagogen möter. Sommer, Pramling Samuelsson och Hundeide (2011) menar att en pedagog som sätter sig in i barns olika perspektiv använder sig av ett positivt förhållningssätt. Genom att sätta sig in i barns perspektiv menar författarna att en pedagog intresserar sig för barns livsvillkor, samt att de uppvisar en genuin vilja att lära känna barnet. En pedagog som uppvisar ett positivt förhållningssätt där barns perspektiv hela tiden uppmärksammas bidrar till en vardag där barnets bästa är i centrum. Engdahl och Ärlemalm-Hagser (2015) beskriver att en pedagogs förhållningssätt och kompetens är en avgörande faktor för kvaliteten på arbetet inom förskolan. En pedagogs förhållningssätt berör allt som görs och inte görs inom förskolan. Pedagogens förhållningssätt kan även beröra personliga egenskaper. De egenskaper författarna lyfter som kan påverka är temperament, kreativitet, uthållighet och optimism. Författarna menar också att barngrupper, samhället och krav på kompetens hos pedagog hela tiden utvecklas och förändras. En pedagog som är flexibel och anpassningsbar uppvisar ett professionellt och positivt förhållningssätt. Fagerli, Lillemyr och Sobstad (2001) studies resultat framhäver några faktorer som kan påverka pedagogens förhållningssätt på ett negativt sätt. En faktor som författarna lyfter som extra viktig är pedagogens utbildningsnivå. De menar att om personalen inte har en relevant utbildning kan det påverka förhållningssättet på ett negativt sätt. Författarna menar att personalen inte vet hur de ska agera på grund av brist på utbildning. En annan aspekt som kan påverka förhållningssättet är motsättningar i arbetslaget. Ett dåligt klimat bland personal kan visa sig i arbetet med barngruppen och det menar författarna är långt ifrån ett professionellt förhållningssätt.

Munck Sundman (2013) beskriver att barn ofta är aktiva aktörer i samband med förskolans måltider. Att en pedagog genom ett demokratiskt förhållningssätt tillåter barn att göra sin röst hörd i samband med förhandlingar kring de regler och rutiner som finns vid förskolans måltider. En pedagog som främjar ett aktivt deltagande för barn i samband med måltider främjar deras förmåga att påverka och ta kontroll över sin egen vardag. Johannesen och Sandvik (2009) menar dock att för att kunna tillåta barn att vara aktiva aktörer vid förskolans måltider måste pedagogen kunna främja detta. Pedagogen ska se till

att gemenskap skapas och allas röster och tankar tas på allvar. Vidare menar författarna att rutiner kan vara ett hinder för barns möjligheter till delaktighet och inflytande i samband med måltider. I studien lyfter de ett exempel där en tvåårig pojke påvisar uppenbara signaler på hunger, men måste vänta på maten tills fler barn kommer till förskolan. Anledningen till att barnet inte får stilla sin hunger visar sig vara pedagogens ovilja att duka fram och bort två gånger. Detta beskriver ett förhållningssätt där två frukoststunder anses bidra till extraarbete för pedagogen.

2.6 Atmosfärer

I analysarbetet har vi valt att utgå från begreppet *atmosfär* som Johansson (2005) beskriver i sin studie. Dessa atmosfärer är *samspelande atmosfär*, *instabil atmosfär* och *kontrollerande atmosfär*. Begreppet atmosfär kan förstås på olika sätt beroende på vilken miljö vi befinner oss i eller vilka människor som deltar i sammanhanget. Det finns olika sätt att skapa atmosfär på. Ibland skapar vi atmosfärer på egen hand och ibland skapas det åt oss av andra människor. I en pedagogisk verksamhet som förskolan är en viktig fråga vilken atmosfär som skapas av deltagarna. Ett gott klimat är grunden för att kunna bedriva en framgångsrik pedagogisk verksamhet. I studien framkommer det att barn inte bara ska vara deltagare i olika atmosfärer utan de ska ges möjligheten att vara medskapare till dessa. Vuxnas förhållningssätt till barn är en viktig aspekt för att kunna främja möjligheten till att vara medskapare till förskolans atmosfär. Den vuxnas förhållningssätt till att främja en medskapande atmosfär ska grunda sig i attityder som kännetecknas av engagemang, närvaro, samspel och kommunikation. I nedanstående kapitel redogörs för de tre olika atmosfärerna

2.6.1 Samspelande atmosfär

Utmärkande i en samspelande atmosfär är enligt Johansson (2003) att pedagoger i förskolan hela tiden arbetar för att förstå, vara nära och möta barnens vilja och intressen. Hon menar att det hela tiden ska förekomma psykisk och fysisk närvaro från pedagoger i förhållande till barnens aktiviteter. Vidare beskriver hon glädjen som uppkommer i samspelet mellan pedagog och barn som en viktig aspekt i en samspelande atmosfär. Författaren lyfter även lyhördhet för barns initiativ och avsikter som en annan framträdande del i en samspelande atmosfär. Lyhördhet i detta avseende hänvisar till en pedagog som har ambitioner att försöka förstå barns avsikter i olika situationer. I studien

visar det sig i form av att en pedagog lägger stor vikt vid att lyssna och försöka förstå vad barn menar. Ett annat exempel som framhävs i en samspelande atmosfär är pedagoger som har förståelse och en generös attityd till barns olika behov och önskningsar.

2.6.2 Instabil atmosfär

Johansson (2005) menar att en instabil atmosfär kan innefatta både närhet och avstånd till barn. En pedagog inom en instabil atmosfär pendlar mellan en närvaro och en vänlig distans till barn. I en instabil atmosfär framkommer också ett tydligare vuxenperspektiv i den mån att en pedagog inte alltid ser eller svarar på barns initiativ eller avsikter. I stressade situationer, som exempelvis förskolans måltider kan en instabil atmosfär visa sig i form av hög koncentration på uppgiften från pedagogens sida. Författaren menar att i dessa situationer ligger allt fokus hos pedagogen på uppgiften, som i måltidens fall kan vara att duka eller se till att barnen får mat på sina tallrikar. Dialog med barn läggs åt sidan för att uppgiften ska genomföras i tid. En annan aspekt som framhävs i en instabil atmosfär är att pedagogen kan pendla i humör och förmåga att uttrycka sig. Ena stunden baseras kommunikationen med barnet på ömsesidighet och respekt. För att i nästa moment övergå till en atmosfär som präglas av kontroll, ledande frågor och instruktioner.

2.6.3 Kontrollerande atmosfär

En kontrollerande atmosfär präglas främst av en atmosfär som hindrar barns upplevelser och utforskande. Kontrollen sker främst ur ett vuxenperspektiv och präglas dessutom av vuxnas strävan att erövra kontroll över verksamheten. En kontrollerande atmosfär begränsar även barnens delaktighet. Atmosfären beskrivs också i studien som lågmäld med få inslag av spontana känslouttryckningar. Oavsett om känslorna yttras på ett positivt eller negativt sätt. Atmosfären domineras till stor del av kontrollerande och negativa inslag. I en kontrollerande atmosfär ska barn följa vuxnas instruktioner och det saknas ofta en närvaro hos pedagogerna i barnens livsvärldar. I en kontrollerande atmosfär kan vänliga inslag i kommunikationen förekomma men den kan även innefatta en stor mängd kontrollerande inslag där vuxnas kommunikation styr barnens tillvaro på förskolan. Barnen rättar sig efter de vuxnas kommunikation, men det finns barn som inte accepterar eller förstår de vuxnas kontrollerande förhållningssätt. De barnen hamnar ofta i en maktkamp med pedagoger. Maktkamperna utspelar sig ofta vid regelstyrda aktiviteter, som

exempelvis måltider, där pedagogen anser att barn ska inrätta sig efter ett särskilt mönster. En kontrollerande atmosfär kan också präglas av negativa tillsägelser och hot. Pedagogen kan hota barn att de utesluts från samlingar eller blir fråntagna leksaker om de inte gör som pedagogen säger. Likt den instabila atmosfären kan den kontrollerande atmosfären urskiljas vid stressade situationer. Måltidsituationen kan upplevas som en stressad situation där olika moment ska vara färdiga i tid för att förskolans rutiner ska kunna upprätthållas. Både den kontrollerande och instabila atmosfären i samband med måltider kan också visa sig när pedagoger uppvisar ett frånvarande förhållningssätt gentemot barnen. När pedagoger är på väg att tappa kontrollen upplever de en maktlöshet som resulterar i att de blir frånvarande i mötet med barnen (Johansson, 2005).

3. Syfte och frågeställningar

Syftet med studien är att studera förskollärares uppfattningar om barns delaktighet och inflytande i samband med förskolans måltidssituationer.

Frågeställningar

Hur beskriver förskollärarna barns delaktighet och inflytande i samband med måltider?

Vilka faktorer påverkar barns delaktighet och inflytande i samband med måltider?

4. Metod

I detta avsnitt kommer vi att redogöra för studiens metodval, urval, etiska övervägande, genomförande och analys. Vi har genomfört en kvalitativ intervjustudie med sex förskollärare. Detta för att vi vill få en fördjupad inblick kring hur förskollärare upplever barns delaktighet och inflytande vid måltider. Användandet av kvalitativa metoder genererar ökad förståelse kring andras livsomständigheter, miljöer och perspektiv. Kvalitativa metoder kan ses som ett begrepp för alla metoder som bygger på observationer,

intervjuer och analyser av texter där inte syftet är att analysera en kvantitet med hjälp av statistiska metoder och verktyg. Datan i en kvalitativ studie mäts inte, istället räcker det att konstatera att de finns, i vilka situationer de förekommer och hur de fungerar. Hur länge, hur mycket eller hur ofta de förekommer är mindre viktigt. En metod kan dock generera i både kvalitativ och kvantitativ data, beroende på hur den analyseras. Forskarrollen i en kvalitativ studie skiljer sig från andra metoder. I en kvalitativ studie får forskaren en mer direkt kännedom kring det ämne studien handlar om, samt om personerna och miljön (Ahrne & Svensson, 2015). Detta ses ofta som en fördel, men det kan också ställa till med problem. Ahrne och Svensson (2015) beskriver fenomenet intervju effekter. Beroende av hur intervjuaren formulerat frågor, följdfrågor och ger respons påverkas utfallet av intervjun.

4.1 Urval

I studien deltog sex förskollärare från två olika förskolor. De förskolor som deltog i denna studie ligger i en kommun i Östergötland. Eriksson-Zetterquist och Ahrne (2015) beskriver vikten av att det är mellan 6-8 deltagare i studien för att öka trovärdigheten av resultatet. Alla informanter som medverkade i studien har en förskolläraryr utbildning och arbetslivserfarenhet i förskolans verksamhet i minst fem år. Vi valde fem år för att få så nyanserade svar som möjligt och för att säkerställa att deltagarna hade erfarenheter av det studien skulle undersöka. Utifrån den tidsram som fanns för studien användes det som Denscombe (2014) benämner som bekvämlighetsurval. Det innebär att förskollärarna valdes ut på förskolor där vi har kontakter. Vi valde även två förskolor som vi vet organiserar måltiden annorlunda.

4.1.1 Beskrivning av informanterna

Informanterna i denna studie är förskollärare med en arbetslivserfarenhet i förskolan i minst fem år. Informanterna kommer att presenteras med fiktiva namn, för att garantera att deras identiteter förblir anonyma. Vi har valt att benämna respondenterna med namnen Lovisa, Anna, Karin, Pia, Linnea och Kajsa.

4.2 Etik

Våra etiska val och överväganden utgår ifrån de fyra etiska principerna som Vetenskapsrådet lyfter fram (2002) Dessa består av: Informationskravet, som innefattar att de medverkande i studien ska få information kring sin roll i studien. Det ska också tydliggöras att det är frivilligt att delta och att informanterna kan välja att avbryta sin medverkan. Nästa är samtyckeskravet, vilket betyder att det måste finnas ett samtycke från de medverkande. Konfidentialitetskravet innebär att den information som kommer fram i undersökningen och de medverkandes personuppgifter behandlas konfidentiellt. Obehöriga ska inte ha någon möjlighet att ta del av materialet. Den sista är nyttjandekravet, vilket innebär att datainsamlingen endast får användas för forskningsändamål. (Vetenskapsrådet, 2002). De informanter som medverkade i studien fick ett informationsbrev (bilaga 1) före intervjun. I detta brev beskriver vi vilken studie vi ämnar göra, studiens syfte och vilka rättigheter de medverkande har. Informanterna fick information innan intervjun började att de har möjlighet att förklara och förtydliga uttalanden om det förekommer oklarheter. Det är viktigt att de medverkande känner sig rätt förstådda. När intervjun avslutades säkerställde vi med informanterna att det inte var några oklarheter. När studien är klar ska de medverkande få möjlighet att ta del av arbetet. Alla deltagarnas namn är fingerade.

4.3 Genomförande

Genom besök tog vi kontakt med två förskolor vi är bekanta med. Vi gick ut med en fråga kring medverkande i vår studie och vi lämnade ett informationsbrev på förskolorna (Bilaga 1). Vi fick svar omgående av de informanter som ville medverka. I denna studie har vi intervjuat sex förskollärare från två olika förskolor. Intervjun genomfördes på informanternas arbetsplats för att underlätta i de berördas verksamhet. Eriksson-Zetterquist och Ahrne (2015) beskriver att valet av tid och plats för en intervju kan påverka genomförandet. Utförs intervjun på arbetsplatsen kan informanterna uttrycka förmågor och vilja framstå som en god medarbetare eller chef. Vidare lyfter Eriksson-Zetterquist och Ahrne (2015) vikten av att genomföra intervjun på arbetsplatsen ur en tidsaspekt. Det finns ofta ett intresse på arbetsplatser att delta i studier men det kan vara svårt att få tid till en intervju. Att göra en intervju på arbetsplatsen är tidsbesparande och underlättar för de medverkande. Vi valde att göra en intervjustudie för att få en fördjupad kunskap kring

ämnet. Bjørndal (2005) beskriver intervjun som den bästa metoden att få ta del av någon annans upplevelser och dess perspektiv. Innan intervjuerna utformade vi en intervjuguide. En intervjuguide är en översikt på frågor och teman som ska beröras under en intervju. Denna metod innefattar en flexibilitet då intervjuaren kan ändra ordningsföljd på frågorna och även ställa följdfrågor utifrån hur intervjun utvecklar sig. Det måste finnas en balans mellan att öppet förhålla sig till olika typer av information och samtidigt ha fokus på de frågor och teman som är viktiga (Bjørndal, 2005). Innan intervjun påbörjades informerade vi informanterna kring deras rättigheter, utifrån de etiska principerna, och att de har möjligheten att gå tillbaka och förtydliga vissa svar. Intervjuerna spelades in med en mobiltelefon och transkriberades sedan. Längden på intervjuerna var mellan 25-45 minuter.

4.4 Analys

Det första steget i analysarbetet var att transkribera materialet. Vi valde att transkribera det som ansågs vara relevant för studiens syfte. Pauser och andra ljud valdes bort för att det inte ansågs påverka resultatet. Materialet bearbetades sedan. Ahrne och Svensson (2015) beskriver att bearbetning av empiriskt material innebär att man arbetar med materialet och aktivt ordnar, sorterar och kategoriserar för att hitta svar på de frågor som man formulerat. Vi genomförde sedan en tematisk analys för att urskilja likheter och skillnader i materialet. Det innebär att materialet som samlats in struktureras och organiseras utifrån gemensamma teman som framträtt i intervjuerna (Löfdahl & Pérez Prieto, 2014). I vårt analysarbete använde vi färgkodning. Detta gjordes med hjälp av överstrykningspennor i olika färger för att urskilja olika teman. Dessa teman sammanställs sedan i resultatdelen. I diskussionsdelen har vi valt att använda oss av Johanssons (2005) tre olika atmosfärer: *samspelande atmosfär*, *instabil atmosfär* och *kontrollerande atmosfär*.

5. Resultat

I nedanstående avsnitt kommer vi att presentera vilka resultat vi funnit utifrån de sex intervjuer vi genomfört. Studiens syfte är att studera förskollärares uppfattningar kring barns delaktighet och inflytande i samband med förskolans måltider. Våra frågeställningar är: Hur beskriver förskollärarna barns delaktighet och inflytande i samband med måltider? Vilka faktorer påverkar barns delaktighet och inflytande i samband med måltider? I intervjuvaren har vi sökt efter likheter och skillnader och kategoriserat

svaren. De kategorier vi fann blev sedan de rubriker som vi kommer att presentera resultatet i: *Delaktighet och inflytande, Miljö och organisation och förhållningssätt och samtal*. De analysbegrepp vi presenterat i tidigare kapitel: samspelande atmosfär, instabil atmosfär och kontrollerande atmosfär, har vi använt i analysarbetet. Informanternas namn i resultatet är fingerade.

5.1 Delaktighet och inflytande kring måltidssituationen

Barns möjlighet till delaktighet och inflytande i förskolan beskrivs på olika sätt av förskollärarna. Flera beskriver det som ett tillfälle där barn ska ges möjlighet att ta ansvar för sina handlingar, men också uttrycka vad de upplever är viktigt, meningsfullt och roligt i förskolan. Det beskrivs även ur en praktisk synvinkel, där barn ges möjlighet att hjälpa till med olika sysslor, t.ex. att hänga handdukar, duka eller skriva ut dokumentation. Lovisa och Kajsa beskriver delaktighet och inflytande som en viktig komponent för att främja lärande på förskolan. De benämner också begreppen som svåra. I nedanstående citat beskrivs det så här:

Ibland tror vi att vi främjar barnens delaktighet och inflytande, men i själva verket har vi redan tagit ett beslut åt barnen. Vi låter dem bara tro att de kan påverka. Det blir som skendemokrati. Det kan vara en farlig väg att gå. (Kajsa).

Lovisa beskriver också att minnas det barn uttrycker vid senare tillfällen är viktig. Hon menar att det skapar en tillvaro där barn förstår att det de säger är viktigt och det skapar en förståelse hos barn att vuxna värdesätter deras ord. Betydelsen av att se barn som medmänniskor lyfts i intervjuerna. Informanterna menar att det behövs en bättre balans i förhållandet mellan barn och vuxna. Förhållandet behöver bli mer jämställt för att kunna främja delaktighet och inflytande. Förskollärarna lyfter betydelsen av att genuint lyssna på barn. I studien framkommer det att flera förskollärare anser att måltiden är en viktig stund för samtal och reflektion. Det är en mindre grupp barn samlade och uppmärksamheten behöver inte delas med hela barngruppen. De beskriver också att de upplever att barn känner att måltiden är en plats där de får samtala på, men också en plats där de blir lyssnade på. Delaktighet och inflytande främjas vid måltiden av att barn får ta mat själva. En förskollärare menar att så fort en pedagog väljer att lägga upp mat åt barn fräntas barnet möjligheten att påverka sin situation vid måltiden. Det beskrivs så här;

Jag lägger ju upp min mat, varför ska inte barnen ges samma möjlighet?
(Anna)

Flera förskollärare beskriver att önskningar som barn gör vid måltiden ofta används i planeringen av framtida aktiviteter, exempelvis att barn önskar att gå till skogen eller biblioteket. Det har bidragit till en medvetenhet hos barn att måltiden kan fungera som ett forum där barn får och kan göra sina röster hörda. ”Det beror nog på att det en av få längre stunder där vi sitter samlat och samtalar” beskriver Karin kring varför just måltiden är ett forum där barns delaktighet och inflytande kan främjas.

I intervjuerna lyfter samtliga förskollärare att barn har bestämda platser utifrån olika faktorer. De kan önska om att få byta plats för stunden, men oftast är indelningen redan gjord av pedagogen när barnet återkommer till förskolan efter sommaren. Anledningen till att barn inte är med och påverkar platsindelningen varierar en del enligt förskollärarna. En del beskriver att det handlar om ålder och möbler. Att de har en stor variation på ålder i barngruppen och att de får sitta vid höga bord om de är 1-2 år och vid lägre bord om de är 3-5 år. En annan aspekt är att pedagogen har som ambition att barn ska lära känna nya vänner. De tänker att de inte ska sitta med de barn de umgås och leker med i andra sammanhang. Syftet med att de ska lära känna nya vänner är enligt pedagogen att stärka gruppkänslan, vilket ska bidra till att fler barn leker med varandra och att ingen ska känna sig utanför.

Tillgång till egen kock på förskolan beskrivs som en faktor som kan främja barns inflytande i samband med måltider. Förskollärarna som arbetar i förskolor där de har tillgång till egen kock beskriver att barn får ha önskeveckor där de får önska maträtter. Det är inte säkert att alla enskilda önskningar kan tillgodoses, men bara att barn ges möjligheten att påverka matsedeln upplever förskollärarna är ett sätt att främja delaktigheten och inflytandet för dem. Genom samtal i samband med önskeveckor har barn uttryckt glädjen över att få möjligheten att påverka. De förskollärare i studien som inte har egen kock eller kokerska har uttryckt att de upplever som tråkigt för de barn som inte kan påverka vad de får äta på förskolan med tanke på att deras måltider tillagas externt.

5.2 Miljö och organisation kring måltider

Resultatet i studien visar att det oftast finns en tydlig organisation kring förskolans måltider, både när det gäller hur den är organiserad och vilka rutiner som finns. Samtliga förskollärare berättar att barn har fasta platser vid matbordet när de äter lunch men att de har en möjlighet att påverka sittplats vid frukost och mellanmål. Flera av förskollärarna

berättar att det finns en tanke bakom hur barn är placerade vid borden. Lovisa beskriver att de bestämmer barnets sittplats utifrån barnets behov. Vissa barn behöver ha kontroll över rummet, en del barn finner trygghet i att sitta bredvid varandra och andra barn ska inte sitta bredvid varandra. En förskollärare beskriver i intervjun att de har ”veckans stjärna” på avdelningen, vilket innebär att barnet får duka och berätta om maten. Barnet har även en möjlighet att välja sittplats. Det förskolläraren beskriver som oväntat var att barnet oftast valde att sitta på sin plats. I nedanstående citat beskrivs organisationen så här:

Vi har delat upp måltidsätandet vid tre bord. Vid ett av borden som är lokaliserat i ett separat rum, sitter några som kräver avskildhet och är känsliga för yttre stimuli. Vid ett av borden sitter två pedagoger för att finnas till för barn med behov av stöd och stöttning i måltidssituationen. t.ex. med att använda bestick, dela maten, social kommunikation, turtagning osv. Åtgärdsbarn sitter i närheten av ansvarig pedagog i möjligaste mån. (Karin)

Utifrån barns möjlighet till delaktighet och inflytande beskrivs måltiden som ett inslag i verksamheten som barn kan påverka på olika sätt. I studien framkom det att organisationen och miljön kan påverka barns delaktighet och inflytande. Linnea beskriver att placeringarna vid bordet och pedagogens förhållningssätt kan ha en betydande roll:

Det är viktigt hur gruppdynamiken är, för att barnen ska känna att dom får det utrymme dom behöver och våran roll spelar också in, hur jag som pedagog, möter barnen kring deras tankar och sådär, för det har jag märkt att lite på grund av hur vi pedagoger sitter. Att sitter vi två pedagoger vid ett bord är det lätt att det blir ett samtal mellan pedagoger, där barnen lämnas att äta och småprata själva, det är lätt att komma in på andra saker som inte rör barnen, att man inte riktigt har samma fokus på vad barnen säger och deras tankar. Där tycker jag att det är viktigt att man tänker till kring hur man organiserar och så. (Linnea)

Linnea beskriver risken med att placera två pedagoger vid samma bord, att det kan bli vuxenprat och fokus från barnen försvinner. Karin beskriver placeringen av pedagoger ur ett annat perspektiv:

Ju fler pedagoger, med olika erfarenheter och olika sätt att föra fram samtal, satt det tror jag, det är en tillgång att man kan vara flera. För just samtalen är tänker jag en utav dom viktigaste ingredienserna, man får reda på mycket om både barnet själv och dess familj och även ja hur deras vardag ser ut. (Karin)

I intervjuerna framkommer det att förskolorna har valt att organisera måltiden på olika sätt. Några beskriver att de har valt att använda buffébord där barn själva kan gå och hämta mat. De menar att barn blir självständiga och att de får en känsla av att själva kunna bestämma vad de vill ha på sin tallrik och att ”det ger en viss frihetskänsla att gå runt ett bord och själv plocka på sin mat” (Pia). Barn får även träna sig inför skolans matsituation där det är

buffébord. Hur mycket mat ska jag lägga på tallriken? Orkar jag äta upp? De belyser dock risken av att det kan bli rörigt under matsituationen när barn ska hämta mer mat och att de valt bort buffébord i början av hösten för att de ska få lugn och ro vid bordet. Miljön och organisationen anses vara viktig för att matsituationen ska bli trevlig. I intervjun framhävs matsituationen som barnets stund och att det är viktigt med lugn och ro. På ena förskolan serveras maten vid bordet i skålar. Barnet får ta maten själv och sedan skicka vidare. I nedanstående citat beskrivs situationen så här:

Att barnen får känna att det är deras stund, att de själva lägger på mat och skickar runt skålar att inte vi vuxna bara lägger på mat. Om vuxna springer fram och tillbaka kan påverka dem. Finns det inte förutsättningar för att kunna samtala tror jag man förlorar delaktighet och inflytande, då tror jag måltiden blir en sak som bara ska genomföras och sen kan vi gå vidare till nästa sak. Hur vi pedagoger förbereder och organiserar oss kring måltiden är en faktor som påverkar. (Kajsa)

Måltidens organisation ser olika ut på förskolorna, dock beskrivs syftet med måltiden på snarlika sätt, där barns delaktighet och inflytande är i fokus och där pedagogers medvetenhet blir viktig. I ena intervjun beskriver även förskolläraren att förutsättningarna för samtal uteblir om det blir för mycket störande moment. I studien framkom det att förskolans rutiner kan ses som hinder för barns delaktighet och inflytande, men något som är nödvändigt för att organisationen ska fungera. Faktorer som lyfts i intervjustavaren var att förskolans måltider är strukturerade och organiserade utifrån olika tidsramar. Det finns personal i köket som verksamheten måste anpassa sig till. Barn som äter länge beskrivs bli påverkade av dessa rutiner och har svårt att påverka måltidens tidsram. Det beskrivs att man kan tänka att barnet skulle kunna ha mer inflytande men att det nog är svårt att tänja på vissa gränser. En annan förskollärare ser rutiner som nödvändiga, men inte något som är ett hinder. I nedanstående citat beskriver Lovisa vikten av att ha tydliga rutiner, men att dessa rutiner också bör vara flexibla.

Vi har ju fasta tider för måltider. Jag tror det skulle vara svårt att inte ha det. Däremot så sparar vi mat om någon somnat eller inte ätit. De får äta senare då. Om de absolut inte vill äta just den maten så kan vi ge fil eller yoghurt senare. Vi har haft barn som aldrig åt samtidigt som oss. Då fick det barnet äta senare under eftermiddagen. Vill man lösa saker så går det. Rutiner är inte alls i vägen. Men rutiner är bra som en grund. Det viktigaste är att barnen får sina behov tillgodosedda. Inte när. Det viktiga är att barnen skapar bra relationer till förskolans måltider. (Lovisa).

5.3 Samtal och förhållningssätt vid matbordet

I samtliga intervjuer framkommer det att pedagogens förhållningssätt är ett viktigt verktyg för att främja barns delaktighet och inflytande i samband med förskolans måltider. Det framgår också att respondenterna under sina år i förskolan har stött på olika sorters förhållningssätt, och att det har påverkat barnet och atmosfären i samband med måltiden på olika sätt.

Pedagogers förhållningssätt är en stor faktor. Det förekommer att pedagoger tvingar i barn mat med hjälp av hot om påföljder, påföljderna kan vara att de inte får gå ifrån bordet eller inte ta ett knäckebröd efter maten (Anna)

Hon menar att hon även har upplevt pedagoger som uppvisar ett frånvarande förhållningssätt där de helt avskärmat sig från barnet. Pedagogen interagerar inte med barnet. De uppmanar istället till tystnad och att barnet ska fokusera på att äta upp sin mat. Anna menar att det förhållningssättet förvisso har skapat en tyst tillvaro vid måltiderna men att det inte främjar barns delaktighet och inflytande vid förskolans måltider. Anna beskriver det också som att pedagogen hellre sitter med en mobil och surfar än samtalar med barnet. Att pedagogen med hjälp av mobilen helt avskärmar sig från barnet. Det Anna beskriver om pedagogens förhållningssätt i samband med måltider skiljer sig från de övriga respondenternas beskrivningar. De beskriver istället att de har upplevt, och använder, ett förhållningssätt där barn ska ses som medmänniskor och inte barn som har en lägre status än vuxna. De beskriver att en vuxen aldrig behöver äta eller smaka på något som hen inte tycker om och de lyfter även frågan om varför barn skulle behöva göra det. Respondenterna menar att det är viktigt att pedagogen använder ett förhållningssätt där de lär känna barnet på djupet. I samband med måltider kan det återspeglas genom att pedagogen lär sig vad barnet tycker om för mat eller hur de agerar i samband med måltider. De beskriver att barn, precis som vuxna, tycker om olika sorters mat, och att det är upp till pedagogen att lyssna på barnens signaler gällande vilken mat de tycker om och vilken mat de inte tycker om. I nedanstående citat beskriver Lovisa sin syn på ett professionellt förhållningssätt i samband med måltiden.

Man måste behandla barnen som medmänniskor i samband med måltider, mina kollegor har lärt sig att jag inte gillar blodpudding. De skulle ju aldrig få för sig att tvinga mig att äta det för de har lärt sig att jag inte tycker om det. Precis samma ansvar har vi gentemot barnen. Vi måste lära oss vad de äter och inte äter. Det upplever jag grundar sig i ett professionellt förhållningssätt. (Lovisa)

Måltiden anses vara en tid för gemenskap och glädje. Informanterna menar att en pedagogs förhållningssätt kan påverka hela matsituationen för en lång tid framöver. Möter barnet en pedagog som har ett förhållningssätt som bottnar i maktutövande och tvång kan det påverka hela barnet förhållande till mat under en lång tid. De beskriver måltiden som arena för samspel, där alla aktörer och deras åsikter är lika mycket värda. Kajsa menar att pedagogen kan vara med och guida barnet under måltiden, men om de hela tiden gör aktiva val åt barnet fråntas barnet sin möjlighet till samspel. I nedanstående citat beskrivs vikten av att tydliggöra och förklara beslut som fattas utan att barnet får inflytande:

Visst kan vi göra aktiva val åt barnen. Som exempelvis hur många köttbullar de får äta. Men vi ska göra det med ett förhållningssätt där vi kan förklara varför vi tar ett beslut. Inte bara lämna det vid att det är så för att vi vuxna har sagt det. Vi kan berätta att det handlar om ekonomi, att kocken har räknat hur många köttbullar alla får äta. Eller att det är en hälsoaspekt, att de kan få ont i magen om de äter för mycket. Vi måste hela tiden rättfärdiga våra beslut. (Kajsa)

I flera intervjuer framkommer det att samtal vid måltider utgår från att pedagogen ställer frågor till barnet. Frågorna pedagogen ställer utgår oftast från vad barnet gjort tidigare under dagen. Alla respondenter beskriver att de försöker starta och bedriva samtal utifrån barnets intressen och nyfikenhet. De beskriver också att pedagogen oftast är centrum för barnets uppmärksamhet under måltiden. Några respondenter beskriver det som en utmaning att inte som vuxen ta över samtalen och förse barnet med de rätta svaren. Samtal kring måltiden beskrivs på följande sätt:

Man som pedagog ska försöka föra samtal vidare, inte ta över dem. Vi kan också hjälpa barnen att samtala med varandra. Vi måste också låta barnen vara tysta om de vill det. Det handlar också om att lära känna dem. (Kajsa)

Pedagogens förhållningssätt framhävs som viktigt för vilka samtal som uppstår. Det beskrivs både som en vinning och ett problem att vara två pedagoger vid samma matbord. Några menar att det bidrar till många samtal mellan vuxna och att barnets röst riskerar att glömmas bort. Kajsa upplever det istället som en fördel och beskriver det så här:

Jag tror att man kan använda fler vuxna vid bordet som ett lärande. Samtalen kan få fler infallsvinklar om pedagogerna är närvarande och samspelar med barnen. Om det är flera vuxna vid bordet kan de olika infallsvinklarna användas vid exempelvis uppstartande av projekt eller planering av framtida aktiviteter. Hörde du samma sak som jag? Hur tolkade du det barnen sa vid maten är dialoger som kan uppstå när två pedagoger som suttit vid samma bord vid samtalar vid ett senare tillfälle. (Kajsa)

I några interjuver beskrivs stress hos pedagogen som en faktor som kan påverka samtalen vid måltiden. Det framkommer att pedagogens stress kan minska barnets möjligheter till samtal vid måltiden. I nedanstående citat beskriver Kajsa det så här:

Ibland tar vuxnas stress över och vi har så bråttom för att allt ska hinnas med. Vi glömmer bort att samtala med barnen utan säger mest vad de ska och inte ska göra. Vår stress fråntar dem möjligheten till att samtala och så ska det egentligen inte behöva vara. (Kajsa).

5.4 Sammanfattning av resultatet

Resultatet i studien visar att barns delaktighet och inflytande anses vara en central del i förskolans verksamhet och vid måltider. Det framgår dock att rutiner, organisation och pedagogens förhållningssätt är faktorer som kan påverka barns delaktighet och inflytande. Barnet är delaktigt i måltidssituationen genom t.ex. dukning, presentation av maten och möjlighet att välja sittplats vid vissa måltider. Barnet har fasta sittplatser vid lunch och syftet till det är att tillgodose barnets behov, skapa trygghet och goda samspeklösa klimat. Pedagogens förhållningssätt lyfts som en viktig aspekt för hur måltidssituationen ser ut och vilka möjligheter barnet har till delaktighet och inflytande. Förhållningssättet bidrar till vilka samtal som uppstår vid matbordet och placeringen av två pedagoger vid ett bord upplevs både negativt och positivt. Det beskrivs att det kan bli vuxenprat, men även att det bidrar till mer samtalsmöjligheter med barnet. Det beskrivs att pedagogen är i en maktposition, som innebär att pedagogen kan styra och bestämma vad barnet ska äta. Detta ses av många förskollärare som ett problem. Barnet ska ses som medmänniskor vid måltiden. Det framkommer även att barns inflytande kan variera utifrån hur organisationen ser ut. På en förskola arbetar en kokerska i köket, vilket enligt respondenterna påverkade barns inflytande kring maten. Barnet fick skriva en matsedel och lämna till kokerskan. Förskolans rutiner anses vara viktiga för strukturen över dagen, men även som något som hindrar barns delaktighet och inflytande. Att välja tider för de olika måltiderna ses som svårt, då verksamheten är beroende av andra faktorer, såsom pedagogers schema och tider i köket. Det beskrivs dock att en flexibilitet i verksamheten kan främja detta. Det viktigaste är att barnets behov blir tillgodosedda, inte när.

6. Diskussion

I följande kapitel har vi lyft fram det vi funnit var intressant i studien och diskuterat det i förhållande till tidigare forskning och litteratur som är framskriven i bakgrunden.

Diskussionen är uppdelad i rubrikerna, *delaktighet och förhållningssätt vid måltider, rutiner och organisation kring måltider* och *samtalet runt matbordet* Vi kommer även att koppla resultatet till begreppen *samspelande atmosfär, instabil atmosfär och kontrollerande atmosfär*. I metoddiskussionen redogörs de metodval vi gjort och fördelar och nackelar diskuteras.

6.1 Delaktighet och förhållningssätt vid måltider

Resultatet i vår studie visar att förskollärarna anser att barns delaktighet och inflytande är viktigt, men att det finns faktorer som påverkar hur delaktiga de kan vara. I Dolks (2013) studie beskrivs ett likande resultat. I båda studierna framkommer det att barn får vara delaktiga, men bara till en viss del. Många beslut är redan tagna av de vuxna. Det kan röra sig om hur mycket mat de får äta, vart barnen ska sitta eller vem de ska sitta bredvid. Dolk (2013) lyfter också frågan att barnens delaktighet begränsas i samband med måltider än vid andra aktiviteter i förskolan. Hon menar att måltiden är mer regelstyrd och normpåverkad än andra aktiviteter som förekommer i förskolan. Vi upplever att matsituationen är påverkad av normer och regler och att det kan påverka barns delaktighet. Det finns en bild av hur en måltid ska vara organiserad och hur man ska beté sig. Måltiden ska ses som något lugnt och trevligt, där motsatsen kan leda till diskussioner kring barns uppfostran. Vi tror att detta kan påverka pedagogens förhållningssätt kring matbordet. Det finns en vilja att göra barnet så delaktigt som möjligt, samtidigt som det ska vara ordning och reda.

I vår studie framkommer det att skendemokrati förekommer vid förskolans måltider. Barnen tror att de påverkar men i själva verket är många beslut redan tagna på förhand av vuxna. Skendemokratin beskrivs som ingen medveten handling av pedagogerna men ändå visar studiens resultat att det förekommer. Detta innebär, enligt vår tolkning, att det är av stor vikt att reflektera över sin praktik och de möjligheter till delaktighet och inflytande som ges. Både i Dolks (2013) och i vår studies resultat framkommer det att regelbunden utvärdering av verksamheten kan främja barns delaktighet. Dolk menar att barns delaktighet i samband med måltider bara främjas till viss del. Vi menar att det kan beröra det som Brunosson (2012) beskriver, att det saknas kunskap bland förskolans pedagoger gällande hur en måltid kan förvaltas ur ett lärande och pedagogiskt perspektiv. Med vår studie, samt Dolk (2013) och Brunosson (2012) i åtanke menar vi också att det kan behövas utbildning bland pedagoger i förskolan gällande hur en måltid kan främja lärande, samt delaktighet och inflytande. När barn upplever att de har ett reellt inflytande på förskolans verksamhet menar vi att barnets självständighet ökar och det kan i ett längre perspektiv bidra till att förskolan utbildar ansvarstagande samhällsmedborgare.

I studiens resultat framkommer det att pedagogens förhållningssätt är ett viktigt verktyg för att främja barns delaktighet och inflytande vid förskolans måltider. Hellman (2010) menar att det finns pedagoger som använder ett förhållningssätt som innebär att barn ska smaka på allt, annars blir det konsekvenser i form av olika bestraffningar, till exempel att de inte får frukt efter maten. Dotson och Vaquera (2014) belyser detta i sin studie som är genomförd i USAs förskoleverksamhet. Där använder pedagogen ett förhållningssätt som har sin grund i hot om barnet inte smakar eller äter sina grönsaker. I vår studie framkommer det att hot och regelbundna tillsägelser kan förekomma i samband med förskolans måltider. Detta förhållningssätt används enligt informanterna i studien av en pedagog som vill ha kontroll över olika situationer. Det som både författarna beskriver och resultatet i vår studie upplever vi berör ett förhållningssätt som Johansson (2005) menar är en kontrollerande atmosfär, det vill säga en atmosfär som präglas av hot om påföljder om barn inte lyder pedagogens uppmaningar.

I intervjuerna framkommer det att pedagogens förhållningssätt är kopplat till barnsyn. Barnet beskrivs bland annat som en medmänniska. Begreppet medmänniskor används också av Johansson (2005) när hon beskriver hur pedagoger i en samspelande atmosfär ser på barn. Hon menar att en pedagog i samspelande atmosfär ser barnet som en egen individ med egna önskningar och intentioner. I förskolan sitter pedagogen på en maktposition och det är viktigt att den inte missbrukas. I förskolans läroplan (Skolverket, 2016) står det beskrivet att förskolan ska arbeta med demokratiska värderingar och att verksamheten ska främja människolivets okränkbarhet, integritet och individens frihet. Vi menar att det är av vikt att reflektera kring hur förskolans måltider är strukturerade och att det finns en medvetenhet hos pedagogen kring vilket förhållningssätt man vill ha. I denna studie kopplar vi barns möjlighet till delaktighet och inflytande vid måltider till hur förskolan kan förankra och förmedla demokratiska värderingar till barnet. Barnet får möjlighet att påverka och en känsla av att hens åsikter och tankar är respekterade. Att barn upplever att de har en möjlighet att påverka sin tillvaro samt känner att de har åsikter som respekteras menar vi också framträder i Johanssons (2005) beskrivning av en samspelande atmosfär. Där beskrivs det som en atmosfär där barn blir bekräftade och respekterade för den individ de är. Det bidrar i sin tur till en verksamhet som präglas av glädje och engagemang från både barn och vuxna.

6.2 Rutiner och organisation kring måltiden

I förskolans värld används ofta begreppet rutiner som ett samlingsnamn för dagligen återkommande aktiviteter. Måltiden benämns som en rutinsituation inom förskolan. I vår studie beskrivs rutiner som ett möjligt hinder för barns delaktighet och inflytande vid måltider. Johannesen och Sandvik (2009) menar också att rutiner kan påverka barnets delaktighet. De menar att tiden är en faktor som bidrar till att begränsa delaktigheten för barnet. Författarna menar att barnet inte har möjlighet att påverka när de ska äta eftersom tidsramen för dagen påverkas. I vår studie framkommer det att barnet inte kan påverka hur länge de får sitta och äta. Det kan bero på att kockar i köket väntar på disken, en del barn ska sova och en del ska vara med på läsvila efter maten. De lyfts fram som ett problem att barn inte kan påverka hur lång tid de får på sig att äta. De som äter långsamt kan missa aktiviteter efter maten eller fräntas rätten att ta en andra portion eftersom matvagnen måste ut till kockarna i köket.

Informanterna i vår studie menar att rutiner kan vara en bra grund att bygga sin verksamhet på, men om rutiner bidrar till att barnets delaktighet begränsas kan förskolans rutiner vara i ett behov av förändring. Det kan också vara viktigt att ifrågasätta rutiner ur aspekten att Skolverket (2016) lyfter fram barns delaktighet och menar att barnet i alla situationer på ett reellt sätt ska kunna vara med och påverka sin vardag på förskolan. Rutiner som är flexibla i samband med måltider kan vara något att sträva efter, men att rutinerna hela tiden kan ändras eller brytas i samband med uppkommen situation. En flexibel inställning till förskolans rutiner kan bidra till att barnet slipper att möta en stressad pedagog som utgår mer från tidsramar än från barnets behov.

Tidsramar verkar vara en stressfaktor och en orsak till att Johansson (2005) beskriver måltiden som en påfrestande situation. En situation vars stress att hålla tidsramar bidrar till att pedagogen skapar en kontrollerande atmosfär, där pedagogens fokus främst ligger på att duka färdigt, se till att barnet tar eller får mat, att de kommer in till respektive vila eller går och tvättar sig. Utifrån resultatet tolkar vi det som att rutiner är nödvändiga för att strukturera upp dagen och för en fungerande organisation. Det finns skillnader kring hur pedagogen förhåller sig till rutiner och vi kan koppla detta till de olika atmosfärerna. Hur flexibla förskolans rutiner kan vara, tänker vi kan bero på hur organisationen ser ut och hur tillåtande verksamheten är. Det framkommer även i resultatet att när vissa barn får

möjligheten att välja plats vid matbordet, väljer barnet ofta sin egna plats. Vi tolkar detta att rutiner uppskattas av många barn och att de finner en trygghet i en bestämd plats.

6.3 Samtalet runt matbordet

I vår studie framkommer det att pedagogen ofta är i centrum vid måltidens samtal och det kan upplevas som en utmaning för pedagogen att inte ta över samtalen. Det beskrivs att det är en skillnad i att som vuxen ta över samtalen eller att föra samtalen vidare. Johansson och Pramling Samuelsson (2001) menar att ömsesidiga samtal där alla aktörer vid måltiden är jämställda bidrar till att barn och vuxna samtalar och lär av varandra. Persson, Osowski, Göransson och Fjellström (2013) menar att en skillnad kan visa sig i vilken roll pedagogerna väljer att inta. De beskriver en social pedagog som främjar dialoger och samspel mellan alla aktörer vid matbordet och en pedagogisk pedagog som är instruktionsriktad och vill undervisa barnen om maten och hur de ska agera under måltider. Vi tolkar att den sociala pedagogen som författarna beskriver inbjuder till en samspelande atmosfär (Johansson, 2005). En atmosfär där samspel och samtal mellan barn och pedagoger utgör en viktig aspekt.

Den pedagogiska pedagogen inbjuder till en kontrollerande atmosfär (Johansson, 2005). Den kontrollerande atmosfären präglas av att barnen ska följa vuxnas instruktioner, dvs att pedagogen vill undervisa barnen om hur de ska agera i samband med måltider. Utifrån perspektivet delaktighet och inflytande tar den pedagogiska pedagogen över samtalen vid måltiden och begränsar barns delaktighet och inflytande. Den sociala pedagogens förhållningssätt till måltiden ger pedagogen större möjlighet till leda samtalen vidare istället för att ta över dem. Den sociala pedagogens förhållningssätt att samtala och samspela främjar barns delaktighet i samband med förskolans måltider. Om pedagogerna använder ett socialt förhållningssätt betyder inte det att barns rätt till lärande fråntas, Persson, Osowski, Göransson och Fjellström (2013) menar att ett socialt samspel mellan alla aktörer kan leda till att vi lär av varandra istället för att all uppmärksamhet vilar på pedagogen.

Hur många pedagoger som sitter vid varje bord kan se olika ut på förskolan. Johansson och Pramling Samuelsson (2001) menar att det kan bli problematiskt när det sitter fler än en pedagog vid bordet under måltiden. Författarna menar att det kan bidra till att pedagogerna

samtalar med varandra och barnens rätt till att höras begränsas. I delar av vår studie lyfts just det som ett problem, men det framkommer också i studien som en faktor som främjar barnens delaktighet och inflytande. De framkommer att fler pedagoger vid bordet kan bidra till att samtalen som pågår under måltiden kan uppfattas ur olika perspektiv. Vad en pedagog uppfattar på ett sätt kanske den andra pedagogen uppfattar på ett annat. Det kan bidra till att samtalen tar olika former och olika infallsvinklar vilket leder till att pedagoger och barn tillsammans kan driva samtalen vidare. I motsats till Johansson och Pramling Samuelsson (2001) men likt vår forskning menar Balldin och Ljungberg (2016) att det finns fördelar med fler än en pedagog vid samma bord. De väljer dock en annan synvinkel än det som lyfts fram i vår studie. De lyfter att en del vårdnadshavare framhäver det som positivt att det sitter fler än en pedagog vid deras barns bord. Vårdnadshavarna ser det ur aspekten att det säkerställs på ett bättre sätt att barn äter, dricker och får hjälp med att skära sin mat. Det vårdnadshavare sällan frågar om och pedagoger sällan samtalar med vårdnadshavare om är måltidens pedagogiska utformning. Johansson (2005) lyfter att en pedagogs lyhördhet till barns avsikter och initiativförmåga är framträdande i en samspelande atmosfär. Vi menar att samtal mellan pedagog och vårdnadshavare kan ta en annan pedagogisk inriktning om en pedagog visar sin förmåga att vara lyhörd till barnets avsikter i samband med förskolans måltider. Det kan innebära att vårdnadshavare ser måltiden som ett större forum än enbart ett forum där barn ska äta sig mätta.

Johansson och Pramling Samuelssons (2001) forskning är relativt gammal och att det i vår studie framkommer tendenser till att problemet fortfarande existerar på en del ställen är intressant. Vi tror att vår studies resultat kring detta ämne berör framförallt pedagogernas förhållningssätt. Vi menar att det är av stor vikt att pedagogerna hanterar att sitta flera vid samma bord och använder ett professionellt förhållningssätt, där samtal och dialoger med barn är i fokus. Med anledning av att både vår studie och tidigare forskning i ämnet belyser att det fortfarande förekommer att flera pedagoger vid ett bord kan begränsa barnens delaktighet och inflytande, menar vi att precis som Brunosson (2012) framställer krävs mer utbildning bland pedagoger inom förskolan kring hur samtal, lärande och främjande av barns delaktighet i samband med förskolans måltider kan utvecklas.

6.4 Metoddiskussion

Vi valde att göra en kvalitativ studie för att få fördjupad förståelse kring vårt valda ämne. Studiens val av metod bestod av intervjuer med sex olika förskollärare, på två olika förskolor, som arbetat mer än fem år inom förskolan. Ahrne och Svensson (2015) menar att det sällan räcker med att intervjua en eller ett par personer. De menar att en studie som innehåller minst sex till åtta deltagare blir mer tillförlitlig. Vårt val av antal deltagare blev därför sex stycken och var tillräckligt många för att få svar på våra frågeställningar. De förskolor som deltog i studien representerade likartade samhällsklasser, där alla barn och pedagoger har svenska som modersmål. För att få ett bredare resultat hade vi kunnat inkludera till exempel mångkulturella förskolor, där vi tror att metoder och arbetssätt kan se olika ut. Vi kunde intervjua samma antal deltagare i studien men istället besökt olika förskolor. Det hade kunnat bidra till att studiens resultat uppvisat fler olikheter och samtidigt påverkat kategoriseringen vid analysarbetet. De kategorier vi använde i samband med analysen av arbetet hade kunnat se annorlunda ut om vi besökt fler än två förskolor. Innan intervjuerna utformades en intervjuguide som bestod av öppna frågor där vi hade möjlighet att ställa följdfrågor. Vi upplevde denna form av intervju som positiv, där samtalet blev innehållsrikt och kunde utvecklas utifrån vad respondenterna beskrev. Vi upplevde att en utmaning med öppna frågor var att hålla fokus på ämnet. Vid några tillfällen fick vi med hjälp av följdfrågor leda tillbaka respondenten till ämnet. En fördel med att använda följdfrågor var att eventuella missförstånd kunde redas ut. Vi upplevde också att följdfrågor gav informanten möjlighet att utveckla sina tankar och erfarenheter.

När studien inleddes var tanken att använda både observationer och intervjuer. Anledningen till att observationer valdes bort var ur en tidsaspekt. För att få ett trovärdigt resultat hade vi behövt befinna oss i verksamheten under en längre tid och vi upplevde att tidsramen för att genomföra båda metoderna inte räckte till. Samtyckeskravet från vårdnadshavare upplevdes som ett hinder. Det fanns en risk att inlämnandet av blanketter för samtycke skulle dra ut på tiden, det skulle i sin tur bidra till att observationerna inte kunde genomföras i tid. Fördelen med att använda sig av två metoder kan vara att observationerna kan ge ett djupare underlag för intervjuerna. Det kan också underlätta för respondenten att hålla fokus under intervjun, då man utgår från observationen.

Alla intervjuer spelades in på mobiltelefon. Mobiltelefonens diktafon var enkel att hantera och ljudnivån höll en god kvalitet. En risk som vi forskare tog var att enbart spara ljudinspelningarna på respektive forskares mobiltelefon. Zetterquist och Ahrne (2015)

menar att det är lämpligt att säkerställa att tekniken som används i samband med interjuver är säker. De menar att det finns en risk att exempelvis mobiltelefoner slutar fungera och allt insamlat datamaterial kan försvinna. Vi hade inte tänkt på denna aspekt och tog en risk när vi inte sparade det insamlade datamaterialet på fler ställen än våra egna mobiltelefoner. Vi hade exempelvis kunnat skicka intervjuerna till varandra eller lagt över dem på fler digitala enheter än enbart vår egna mobiltelefon.

Första steget i analysarbetet var att transkribera intervjuerna. Detta ska enligt Öberg (2015) ske i anslutning till intervjutillfället för att intrycken ska vara aktuella. Vi valde att transkribera intervjuerna tätt inpå genomförandet. Vi upplevde det som en fördel då intervjun fanns färskt i minnet. När transkriberingen var färdig använde vi oss av färgkodning för att urskilja olika teman. Detta gav en bra överblick och en tydlig struktur som hjälpte oss att få fram ett resultat. Valet av färger vid färgkodningen kunde gjorts noggrannare, då vissa färger var lika och det upplevdes som rörigt.

Den här studien kan hjälpa pedagoger att öka sin medvetenhet kring arbetet med delaktighet och inflytande vid förskolans måltider. Det är viktigt att pedagoger har ett medvetet förhållningssätt gällande hur måltider genomförs i förskolan.

6.5 Förslag till vidare forskning

Ett förslag på vidare forskning kan vara att studera andra aktörers syn på barnens delaktighet och inflytande i samband med förskolans måltider. Hur upplever barn, chef och vårdnadshavare barns delaktighet och inflytande? Hur ser utbildad personal och barnskötare på ämnet? Kan blivande förskollärare vara en målgrupp att använda för vidare forskning? Metoderna kommer att se annorlunda ut beroende på vilken målgrupp som används i forskningen. Det går kanske inte att använda samma metod om det är barnen som är i fokus som exempelvis om det är chefsers syn som ska undersökas. Rubriksättningen kan också vara en del som ändras om en annan målgrupp ska användas i undersökningen.

7. Referenser

Arnér, E. (2006). Barns inflytande i förskolan : problem eller möjlighet för de vuxna? (Licentiate dissertation). Örebro universitet, Örebro. Hämtad från <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:oru:diva-34987> 4 september 2018

Ahrne, G. & Svensson, P. (2015). Kvalitativa metoder och samhällsvetenskap. (Red.), *Handbok i kvalitativa metoder* (s, 8-31). (2., [utök. och aktualiserade] uppl.) Stockholm: Liber.

Bae, B. (2009). Samspill mellom barn og voksne ved måltidet. Muligheter for medlæring?. *Tidsskrift for Nordisk Barnehageforskning*, 2(1).

Balldin, J., Ljungberg, C. (2016). Omsorg vid bordet. Riddersporre, B. & Bruce, B. (red.) (2016). *Omsorg i en förskola på vetenskaplig grund* (s, 163-176). (1. utg.) Stockholm: Natur & kultur.

Bjørndal, C.R.P. (2005). *Det värderande ögat: observation, utvärdering och utveckling i undervisning och handledning*. (1. uppl.) Stockholm: Liber.

Brunosson, A. (2012). *Måltiden i förskolan [Elektronisk resurs] en sammanställning*. Kristianstad: Högskolan Kristianstad.

Colnerud, G. (2014). *Värdepedagogik: Om vikten av ett urskiljande språk*. Thornberg, R. & Johansson, E. (red.). *Värdepedagogik: etik och demokrati i förskola och skola*. (1. uppl.) Stockholm: Liber.

Dalgren, S. (2017). *Att göra pedagogisk praktik tillsammans: socialt samspel i förskolans vardag*. Diss. Linköping : Linköpings universitet, 2017. Norrköping.

Denscombe, M. (2014). *The Good Research Guide : For Small-scale Research Projects*. 5. uppl., Maidenhead, Berkshire: McGraw-Hill Education

Dolk, K. (2013). *Bångstyriga barn: makt, normer och delaktighet i förskolan*. Diss. Stockholm: Stockholms universitet, 2013. Stockholm: Ordfront förlag

Dotson, H. M., & Vaquera, E. (2014). Sandwiches and subversion: Teachers' mealtime strategies and preschoolers' agency. *Childhood*, 22(3), 362- 376.

Engdahl, I. & Ärlemalm-Hagsér, E. (red.) (2015). *Att bli förskollärare: mångfacetterad komplexitet*. (1. uppl.) Stockholm: Liber.

Eriksson-Zetterquist, U. & Ahrne, G. (2015). Intervjuer. Ahrne, G. & Svensson, P. (Red.), *Handbok i kvalitativa metoder* (s, 34-54). (2., [utök. och aktualiserade] uppl.) Stockholm: Liber.

Fagerli, O., Lillemyr, O.F. & Søbstad, F. (2001). *Vad är förskolepedagogik?*. Lund: Studentlitteratur.

Vetenskapsrådet. (2002) *Forskningsetiska principer inom humanistiska-samhällsvetenskaplig forskning*. (2002). Stockholm: Vetenskapsrådet. Tillgänglig på internet: <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf> Hämtad 20 september 2018

Grindland, B. (2011). Uenighet som demokratisk praxis i måltidsfelleskapet på småbarnsavdelning. *Tidsskrift for Nordisk Barnehageforskning*, 4(2), 75-90.

Halldén, G. (2015). Bilden av barnet. Engdahl, I. & Ärlemalm-Hagsér, E. (red.) *Att bli förskollärare: mångfacetterad komplexitet*. (1. uppl.) (S.116-123). Stockholm: Liber.

Hallam, R. A., Fouts, H. N., Bargreen, K. N., & Perkins, K. (2016). *TeacherChild Interactions During Mealtimes: Observations of Toddlers in High Subsidy Child Care Settings*. *Early Childhood Education Journal*, 44(1), 51-59

Hellman, A. (2010). *Kan Batman vara rosa? [Elektronisk resurs] : förhandlingar om pojkighet och normalitet på en förskola*. Diss. Göteborg : Göteborgs universitet, 2010. Göteborg.

Johansson, E. (2005). *Möten för lärande: pedagogisk verksamhet för de yngsta barnen i förskolan*. ([Ny utg.]). Stockholm: Myndigheten för skolutveckling.

Johansson, E. & Pramling Samuelsson, I. (2001). *Omsorg - en central aspekt av förskolepedagogiken. Exemplet måltiden*. Pedagogisk forskning i Sverige. (6:2, s. 81-101).

Johansson, J-E. (2015). Barns lärande och utveckling. Engdahl, I. & Ärlemalm-Hagsér, E. (red.) *Att bli förskollärare: mångfacetterad komplexitet*. (1. uppl.) (S.162-165). Stockholm: Liber

Johannesen, N. & Sandvik, N. (2009). *Små barns delaktighet och inflytande: några perspektiv*. (1. uppl.) Stockholm: Liber.

Karrebæk, M. S. (2014). Healthy beverages?: The interactional use of milk, juice and water in an ethnically diversified kindergarten class in Denmark. I: P. E. Szatrowski (Red.), *Language and food: verbal and nonverbal experiences* (ss. 279-300). Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.

Kultti, A. (2012). *Flerspråkiga barn i förskolan: villkor för deltagande och lärande*. Diss. Göteborg : Göteborgs universitet, 2012. Göteborg.

Kultti, A. (2014). *Mealtimes in Swedish preschools: pedagogical opportunities for toddlers learning a new language*. *Early Years*, 34(1), 18-31.

Lundström, M. (2016). *Det synliga barnet: barns perspektiv i kvalitetsarbetet*. Stockholm: Lärarförlaget.

Löfdahl, A., & Folke-Fichtelius, M. (2014). *Förskolans nya kostym : Omsorg i termer av lärande och kunskap*. KAPET, 10(1), 1–14. Hämtad från <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:kau:diva-34552> 7 september 2018

Löfdahl, A., & Pérez Prieto. (2014). Förskolans dokument. Löfdahl, A., Hjalmarsson, M. & Franzén, K (Red). *Förskollärarens metod och vetenskapsteori*. (s. 166-173). (1. uppl.) Stockholm: Liber.

Munck Sundman, U. (2013). Hur barn gör måltid (Licentiate dissertation). *Barn- och ungdomsvetenskapliga institutionen*, Stockholm. Hämtad från <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:su:diva-88466>. 9 september 2018.

Norsk riskringkasting (2006). *Barn trenger grenser*. Hämtad från

<https://www.nrk.no/norge/--barn-trenger-grenser-1.873101> 10 september 2018

Persson Osowski, C., Göranson, H., & Fjellström, C. (2013). *Teachers' Interaction With Children in the School Meal Situation: The Example of Pedagogic Meals in Sweden*. *Journal of Nutrition Education and Behavior*, 45(5), 420-427.

Pramling Samuelsson, I. & Sheridan, S. (1999). *Lärandets grogrund: perspektiv och förhållningssätt i förskolans läroplan*. Lund: Studentlitteratur.

Rubinstein Reich, L. (2015). Samlingar i förskolan. Engdahl, I & Ärlemalm-Hagsér, E. (red.) *Att bli förskollärare: mångfacetterad komplexitet*. (1. uppl.) (S.86-115). Stockholm: Liber

Skolverket (2016). *Läroplan för förskolan Lpfö 98*. ([Ny, rev. utg.]). Stockholm: Skolverket

Sommer, D., Pramling Samuelsson, I. & Hundeide, K. (2011). *Barnperspektiv och barnens perspektiv i teori och praktik*. (1. uppl.) Stockholm: Liber.

UNICEF Sverige, *Barnkonventionen är grunden för Unicefs arbete*. Hämtat från <http://www.unicef.se/barnkonventionen>. Hämtad den 19 september 2018.

Öberg, P. (2015). Livshistorieintervjuer. Ahrne, G. & Svensson, P. (Red.), *Handbok i kvalitativa metoder* (s, 55-67). (2., [utök. och aktualiserade] uppl.) Stockholm: Liber.

JÖNKÖPING UNIVERSITY

*Jönköping International
Business School*

Bilaga 1.

Samtycke för förskollärare att delta i studentforskning Förskolläraryrket – Examensarbete (LEFP17) - Hösten 2018

Maria Aledal och Sadjad Azari genomför en studie i kursen Examensarbete inom ramen för förskolläraryrket vid Jönköping University. Övergripande fokus i studien är att undersöka pedagogiska och didaktiska frågor rörande förskolans policy och praktik. Mer specifikt handlar denna studie om att studera hur förskollärare uppfattar barns delaktighet och inflytande kring måltider och vilka faktorer som kan påverka.

Maria Aledal Sadjad Azari genomför denna studie i syfte att (a) bidra till kunskap om förskolan och dess verksamhet; (b) få erfarenhet av att genomföra empirisk forskning inom utbildning och undervisning; och (c) fullgöra kraven för att bli examinerad från förskolläraryrket på Högskolan för Lärande och Kommunikation vid Jönköping University.

Denna studie är en intervjustudie med förskollärare. Intervjun begränsas till 30-45 minuter och kan ske på de medverkandes arbetsplats. Information och material behandlas konfidentiellt, vilket betyder att obehöriga inte kan komma åt materialet. All information som genereras kommer att anonymiseras vilket garanterar att de medverkande inte kan bli identifierade. Som deltagare i studien har man rätt att avbryta sin medverkan när som helst. Om du har frågor gällande den här undersökningen och/eller ditt deltagande, vänligen kontakta kursansvarig, Karin Alnervik (karin.alnervik@ju.se) eller examinator, Carin Falkner (FalCalr@ju.se)

Om du accepterar att delta i denna intervjustudie, vänligen skriv under nedan:

Deltagarens signatur

Studentens signatur

Deltagarens namnförtydligande

Studentens namnförtydligande

Telefonnummer/Mejladre

Bilaga 2.

Intervjuguide

Vårt syfte med studien är att studera förskollärares uppfattningar kring barns delaktighet och inflytande i samband med förskolans måltidssituationer. Utifrån detta har vi konstruerat frågor som vi utgått ifrån i intervjuerna. Vi har sedan ställt följdfrågor, utifrån de svar vi fått för att få en fördjupad kunskap kring ämnet. Frågorna är av öppen karaktär för att få beskrivande svar.

Frågor

- Hur ser ni på barns delaktighet och inflytande i förskolan?
- Hur ser ni på barns delaktighet och inflytande i samband med förskolans måltider?
- Hur ser ni på olika faktorer som kan påverka barns delaktighet och inflytande i samband med förskolans måltider?
- Vilka samtal uppstår i samband med förskolans måltider?
- Hur kan förskolans miljö påverka barnens delaktighet och inflytande i samband med förskolans måltider?

